

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Bamidbar:

Sessizliğin Sesi

Bamidbar *peraşası* genellikle Şavuot'tan önceki Şabat günü okunur. Bu nedenle Hahamlarımız ikisi arasında bir bağ kurmuşlardır. Şavuot, Tora'nın verildiği zamandır. *Bamidbar* sözcüğü "çölde" anlamına gelir. Öyleyse çöl ile Tora arasındaki, bu ıssız bölge ile Tanrı'nın sözü arasındaki bağlantı nedir?

Hahamlarımız buna birkaç açıklama getirmişlerdir. Mehilta'ya göre Tora alenen, açık bir şekilde ve kimsenin iyeliği altında olmayan bir yerde verilmişti, çünkü şayet Erets Yisrael'de verilmiş olsaydı, Bene Yisrael, dünya uluslarına "Sizin Tora'da hiçbir payınız yok" diyebilirdi. Bunun yerine Tora kimseye ait olmayan bir yerde verilmiştir: Her kim gelip onu kabul etmek istese gelsin ve onu kabul etsin.¹

Başka bir açıklama: Şayet Tora Erets Yisrael'de verilmiş olsaydı, dünya uluslarının onu kabul etmemek için bir bahaneleri olurdu. Bu açıklama, Tanrı'nın Tora'yı, Bene Yisrael'e vermeden önce diğer tüm uluslara teklif ettiği ve her birinin onu geri çevirmek için bir sebep bulduğu şeklindeki öğretilerini takip etmektedir.²

Bir açıklama daha: Tıpkı çölün ücretsiz olması gibi – zira oraya girmenin hiçbir maddi maliyeti yoktur – aynı şekilde Tora da ücretsizdir. Tanrı'nın bize bir armağanıdır.³

Ancak başka, daha manevi bir sebep de vardır. Çöl bir sessizlik yeridir. Orada görsel olarak dikkatinizi dağıtacak hiçbir şey yoktur ve sesi boğacak hiçbir yerel gürültü yoktur. Tabii ki Bene Yisrael Tora'yı aldıkları zaman gök gürültüleri, şimşekler ve *şofar* sesleri vardı. Toprak sanki temellerinden sarsılıyormuş gibiydi. Ama daha ileri bir çağda, Peygamber Eliyau, Baal putunun sahte peygamberleriyle yüzleşmesinin ardından aynı dağda durduğu sırada, Tanrı'yla rüzgârda, yer sarsıntısında veya ateşte değil, *kol demama daka*, yani "durgun, ince bir seste", ya da tam çeviriyle "ince bir sessizlik sesinde" karşılaşmıştı (Melahim I 19:9-12). Ben bunu, *sadece dinlediğiniz takdirde duyabileceğiniz bir ses* olarak tanımlıyorum. *Midbar*, yani "çöl"ün sessizliğinde, *Medaber*, yani Konuşmacı'yı ve *medubar*, yani konuşulanı duyabilirsiniz. Tanrı'nın sesini duyabilmek için, ruhunuzda, dinleyen bir sessizliğe ihtiyacınız vardır.

Bundan yıllar önce İngiliz televizyonu bir belgesel dizisi hazırlamıştı: dünyanın büyük dinleri üzerine *The Long Search*⁴ adlı bir programdı. Sıra Yahudiliğe geldiğinde, sunucu Ronald Eyre, özellikle de *bet midraş*taki (öğrenim salonu) verimli, uğultulu karmaşa ve yüksek tartışma sesleri karşısında şaşırılmış görünüyordu. Buna işaret ederek Elie Wiesel'e "Yahudilikte *sessizlik* diye bir şey var mı?" diye sormuştu. Wiesel cevap verdi: "Yahudilik sessizliklerle doludur... ama *biz onlar hakkında konuşmayız.*"

¹ Mehilta, Yitro, Bahodeş, 1.

² Aynı kaynak, 5.

³ Aynı yer.

⁴ *Uzun Arayış*. BBC televizyonu, ilk gösterim 1977.

Yahudilik çok sözel bir kültürdür, kutsal sözler üzerine kurulu bir inanç sistemidir. Sözler yoluyla Tanrı evreni yaratmıştır: “Ve Tanrı dedi: ... olsun... ve oldu.” Targum’a göre, bizi insan yapan, konuşma kabiliyetimizdir. Nitekim, “Ve insan yaşayan bir ruh haline geldi” (Bereşit 2:7) ifadesini “ve insan, konuşan bir ruh haline geldi” şeklinde çevirir. Sözler yaratır. Sözler iletişim kurar. İlişkilerimiz, iyi veya kötü yönde, dille şekillendirilir. Yahudiliğin büyük bir bölümü, sözlerin dünyaları oluşturma veya yıkma gücü hakkındadır.

Bu nedenle Tanah’ta sessizlik genellikle olumsuz bir çağrışıma sahiptir. İki oğlu Nadav ve Aviu’nun ölümlerinin ardından “Aaron sessiz kaldı” (Vayikra 10:3) demektedir Tora. “Seni ne ölümler metheder” der Teilim 115, “ne de [mezaradaki] sessizliğe inenler.” İyov çocuklarını kaybettikten ve başka acılar çektikten sonra arkadaşları onu teselli etmeye geldikleri zaman “Onunla birlikte yedi gün ve yedi gece yerde oturdular, ama kimse ona tek bir söz konuşmadı, çünkü onun acısının çok büyük olduğunu görmüşlerdi” (İyov 2:13).

Ama her sessizlik kederli olacak diye bir kural yoktur. Teilim bize “Sana, sessizlik övgüdür” (Teilim 65:2) demektedir. Eğer Tanrı’nın büyüklüğü, evrenin enginliği ve zamanın neredeyse sonsuz kapsamı karşısında gerçekten huşu içindeysen, en derin duygularımız gerçekten de sözcüklerle ifade edilemeyecek kadar derin olur. Sessiz bir duygu ortaklığı deneyimleriz.

Hahamlarımız sessizliğe büyük değer vermişlerdir. Ona “bilgeliliğin koruyucu çiti” (Mişna Pirke Avot 3:13) adını vermişlerdir. Eğer sözler bir akçe değerindeyse, sessizlik iki akçe değerindedir (Megila 18a). Raban Şimon ben Gamliel “Tüm günlerim boyunca bilgelerin arasında yetiştim ve sessizlikten daha iyi hiçbir şey bulmadım” demiştir (Mişna Pirke Avot 1:17).

Koenlerin Bet Amikdaş’taki ibadet görevlerine sessizlik eşlik ederdi. Leviler avluda şarkılar söylerlerdi, ama Koenler – diğer antik dinlerdeki mukabillerinden farklı olarak – *korbanları* gerçekleştirdikleri sırada ne şarkı söylerler, ne de konuşurlardı. Buna bağlı olarak bir akademisyen, Yisrael Knohl, “mabedin sessizliği”nden bahsetmiştir. *Zoar* (2a), sessizlikten, içinde hem Yukarıdaki Bet Amikdaş’ın hem de aşağıdaki Bet Amikdaş’ın yaratıldığı ortam olarak bahseder.

Sessizliği manevi bir disiplin olarak geliştirmiş Yahudiler de olmuştur. Bratslav Hasidleri açık ve

boş alanlarda meditasyona çıkarlar. *Taanit dibur*, yani “konuşma orucu” uygulayan Yahudiler vardır. En merkezi duamız olan Amida’nın kişisel olarak okunuşuna *tefila be-lahaş*, yani “sessiz dua” adı verilir. Bu dua, çocuk sahibi olabilmek için dua eden Hanna’nın teşkil ettiği emsali temel alır: “İçinden konuşmaktaydı, yalnızca dudakları hareket ediyor, ama sesi duyulmuyordu” (Şemuel I 1:13).

Tanrı bizim sessiz çığlığımızı duyar. Sara’nın Avraam’a Agar ve oğlunu evden uzaklaştırmasını söylemesine dair acıklı anlatımda, Tora bize, suları tükendiği ve genç Yişmael ölümün eşiğine geldiği zaman Agar’ın ağladığını, ama Tanrı’nın “çocuğun sesini” duyduğunu söylemektedir (Bereşit 21:16-17). Daha öncesinde melekler Avraam’ı ziyaret edip ona Sara’nın bir çocuk sahibi olacağını söyledikleri zaman, Sara içinden, yani sessizce gülmüştü; ama işte, Tanrı bunu duymuştu (Bereşit 18:12-13). Tanrı bizim düşüncelerimizi, konuşma yoluyla ifade edilmedikleri zaman bile duyar.

Dolayısıyla Yahudilikte, önem arz eden sessizlik, dinleyici bir sessizliktir – ve dinlemek, en üstün dini sanattır. Dinlemek, başkalarının konuşması ve kendini duyurması için bir boşluk açmak demektir. *Sidur* hakkındaki açıklamalarımda⁵ işaret ettiğim üzere, İngilizcede, İbranice *ş-m-a* fiilinin geniş anlam yelpazesini uzaktan bile olsa karşılayan hiçbir sözcük yoktur. Bu yelpazeye dinlemek, duymak, dikkat vermek, anlamak, içselleştirmek, itaat etmek ve talimatları yerine getirmek gibi anlamlar dâhildir.

Sinay’daki antlaşmanın anahtar öğelerinden biri de buydu. Orada Bene Yisrael hâlihazırda iki kez “A-Şem’in söylediği her şeyi yapacağız” dedikten sonra, “A-Şem’in söylediği her şeyi yapacağız ve dinleyeceğiz [*ve-nişma*]!” demişlerdi (Şemot 24:7). Kilit öneme sahip olan dini eylem, *nişma*, yani dinlemek, duymak, kulak vermek, karşılık vermektir.

Sonuç olarak Yahudilik yalnızca yapma ve konuşma odaklı bir inanç sistemi değildir. Aynı zamanda bir dinleme dinidir. İnanç, *gürültünün altındaki müziği duyma kabiliyetidir*. Teilim 19, semaların sessiz müziğinden bahseder:

Gökler dile getirir Tanrı’nın görkemini,
Ve O’nun Ellerin eylemini anlatır gök kubbe.
Gün güne ifade eder konuşmayı,
Ve gece geceye iletir bilgiyi.
Konuşma yoktur ve sözler yoktur,

⁵ Koren Shalem Siddur.

Ve duyulmaz sesleri.
Ama yeryüzü boyunca yayılır müzikleri,
Ve dünyanın uçlarındadır kelimeleri.

Bir yanda, peygamberler tarafından duyulmuş olan tarihin sesi vardır. Ve diğer yanda zamanın sonsuz derinliği boyunca bize konuşmaya devam eden Sinay'daki emredici ses vardır. Bazen, modern çağdaki insanların "Göklerden gelen Tora" kavramına mesafeli durmalarının, yeni bir arkeolojik keşiften değil, aşkınlığın sesine, salt insani olanın ötesindeki tınıya kulak verme alışkanlığımızı kaybetmiş olmamızdan kaynaklandığını düşünürüm.

Oldukça büyüleyicidir; Yahudilikle arasındaki çoğunlukla sorunlu ilişkisine rağmen, Sigmund Freud, psikanalizde, tedavinin oldukça Yahudice bir şeklini yaratmıştır. Kendisi buna "konuşma tedavisi" adını vermişti, ama aslına bakılırsa bu bir *dinleme* tedavisidir. Psikoterapinin neredeyse tüm etkili formları derin bir dinlemeyi içerir.

Günümüz Yahudi dünyasında yeteri kadar dinleme var mıdır? Evlilik yaşamımızda eşimizi gerçekten dinliyor muyuz? Ebeveynler olarak çocuklarımızı gerçekten dinliyor muyuz? Liderler olarak, liderlik etmek istediğimiz insanların dile getirilmemiş korkularını duyuyor muyuz? Cemaatin dışında bırakıldıklarını hisseden insanların incinme duygularını içselleştiriyor muyuz? Eğer insan kardeşlerimizin seslerini dinlemekte başarısız isek, Tanrı'nın sesini dinlediğimizi gerçekten iddia edebilir miyiz?

"W. B. Yeats'in Anısına" başlıklı şiirinde, W. H. Auden şöyle yazmıştı:

Kalbin çöllerinde
Başlasın şifa çeşmesi.

Zaman zaman sosyal dünyanın gürültü ve şamatasından bir adım geri çekilip, çölün dinginliğini kalplerimizde yaratmaya ihtiyacımız vardır. O çöl sessizliğinin içinde, Tanrı'nın bize, sevildiğimizi, duyulduğumuzu, Tanrı'nın ebedi kolları tarafından kucaklandığımızı ve yalnız olmadığımızı söyleyen o durgun, ince sesini, *'kol demama daka'*ı duyabiliriz.⁶

⁶ Dinleme teması hakkında daha fazlası için, bkz. Bereşit *peraşası*, "Dinleme Sanatı" ve Ekev *peraşası*, "Dinlemenin Maneviyatı".

Şabat Sofrasında

1. Tanrı Tora'yı Bene Yisrael'e vermek için başka nereyi seçebilirdi? Sizce Tanrı bunun yerine neden çölü seçmiştir?
2. Dinlemek neden önemlidir? Bu neden "en üstün dini sanattır"?
3. Dinlemeyi zor buluyor musunuz? Bu beceriyi nasıl geliştirebilirsiniz?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/bamidbar/the-sound-of-silence/>

Family Edition şimdi Türkçe!